

Т. Н. Дегтяренко

ОРГАНИЗАЦИОННЫЕ УСЛОВИЯ РЕАЛИЗАЦИИ КОРРЕКЦИОННО-РЕАБИЛИТАЦИОННОЙ ПОМОЩИ НА УРОВНЕ РЕГИОНА

В статье рассмотрена проблема качества реализации коррекционно-реабилитационной помощи лицам с психофизическими нарушениями и/или инвалидов. Выявлены факторы, которые негативно влияют на внедрение модели комплексной медико-социальной помощи на уровне региона.

Ключевые слова: коррекционно-реабилитационная помощь, лица с психофизическими нарушениями, лица с инвалидностью, модель комплексной помощи.

T. Dehtyarenko

ORGANIZATIONAL CONDITIONS FOR THE IMPLEMENTATION OF CORRECTIONAL-REHABILITATION CARE AT THE REGIONAL LEVEL

In the paper the problem of the quality of implementation of correctional-rehabilitation care for people with mental and physical impairments and/or people with disabilities are considered. The factors that negatively affect the implementation of model of comprehensive medical and social care at the regional level are defined. The author notes that the study has not been completed and in the next publication this problem will be further considered.

Key words: correctional-rehabilitative care, people with mental and physical impairments, people with disabilities, the model of comprehensive care.

УДК 378.013+370

М. О. Андрєєва

СПРИЯННЯ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОЇ МОБІЛЬНОСТІ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ У ПРОЦЕСІ ВОЛОНТЕРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті аналізуються можливості організації студентського волонтерського руху та його вплив на соціальну мобільність молоді. Визначаються сутнісні характеристики студентської молоді, характерні риси і суперечності, досліджується можливість подолання їх засобами самоорганізації та соціальної активності. Дається визначення поняття «соціальна мобільність» та характеризується вертикальна та горизонтальна соціальна мобільність. Досліджується досвід Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради у сприянні розвитку соціальної мобільності студентства у процесі волонтерської діяльності.

Ключові слова: мобільність, соціальна мобільність, студентська молодь, волонтерство.

Постановка проблеми дослідження. Розвиток і демократизація українського суспільства неможливі без дбайливої підготовки молодого покоління до виконання ролей відповідальних громадян і патріотів, духовно-морального становлення молоді, підготовки її до майбутньої професії і активної громадської діяльності. У період реформування українського суспільства у всіх сферах громадського життя і змін, що відбуваються у свідомості молодих людей, необхідно виховувати і формувати в них почуття відповідальності за те, що відбувається у світі, домагатися усвідомлення взаємозалежності всіх членів суспільства. Для сучасної української держави ці положення виявляються особливо актуальними. Одним із проявів суб'єктності і громадянської свідомості можна вважати соціальну мобільність – здатність людини взаємодіяти, співпрацювати у різних соціальних осередках і ситуаціях. Метою сучасної системи виховання молоді має стати розвиток соціальної мобільності молоді людини – майбутнього громадянина.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Поняття соціальної мобільності та її видів,

чинників, каналів опрацьовані в класичних працях західних та радянських соціологів П. Сорокіна, Д. Гласса, О. Данкена, С. Ліпсета, Р. Бендікса, Д. Треймана, Д. Фезермана, Р. Хаузера, Дж. Голдторпа, С. Бляхмана, Ф. Філіппова, Т. Заславської, Р. Ривкіної, Е. Саар, М. Тітми, Г. Чередниченка, В. Шубкіна та ін. Серед українських дослідників питання соціальної мобільності розроблялися М. Долішнім, С. Макеєвим, Н. Коваліско, С. Оксамитною, О. Симончук, С. Войтович та іншими. Досягнення соціальної роботи та соціально-педагогічної науки у розробленні теорії та практики основ волонтерського руху в Україні та за кордоном висвітлювали: О. Безпалько, Р. Вайнола, М. Доуел, І. Зверева, Н. Заверико, А. Капська, О. Карпенко, Л. Коваль, В. Курбатова, Г. Лактіонова, П. Марш, С. Попов, Т. Рудякевич, Є. Холостова та інші.

Метою статті є аналіз проблеми сприяння розвитку соціальної мобільності студентської молоді у процесі волонтерської діяльності, пошук шляхів її вирішення і узагальнення набутого досвіду з цього питання.

Виклад основного матеріалу. Зважаючи на те, що студентський вік є важливим етапом становлення особистості, для якого процес розвитку соціальної мобільності є необхідною умовою майбутнього професійного і соціального становлення, варто визначити особливості цієї групи. Зокрема, у контексті нашого дослідження надзвичайно важливими є наукові праці, присвячені соціально-педагогічним, психологічним і соціологічним характеристикам студентства, які створюють передумови для успішного розвитку соціальної компетентності.

За віковим критерієм студентство належить до юнацького періоду як певного етапу між дитинством та дорослістю. Як вікова категорія студентство співвідноситься з етапами розвитку дорослої людини і є перехідною фазою від дозрівання до зрілості (Б. Ананьєв). Як соціальна категорія студентство характеризується професійною спрямованістю на здобуття майбутньої професії, але, якщо студент усвідомлено обрав свій фах, він усе одно не може адекватно й повною мірою уявити собі свою майбутню діяльність і ті вимоги, які вона висуває (А. Вербицький). М. Д'яченко і Л. Кандибович розглядають професійну готовність студента як суттєву передумову ефективної діяльності після закінчення ВНЗ, швидку адаптацію до умов праці й подальшого професійного самовдосконалення [3].

Наукові праці вчених висвітлюють тенденцію до виокремлення студентства у своєрідну соціальну групу, розвиток соціальної компетентності якої матиме певні специфічні риси. У цьому контексті на особливу увагу заслуговує думка А. Петровського, який характеризував студентство як мобільну групу, метою існування якої є організована за певною програмою підготовка до виконання професійних і соціальних функцій у матеріальному та духовному виробництві [5]. Інші дослідники (Б. Рубін і Ю. Колесников) визначають студентство як соціальну групу, яка функціонує в системі вищої освіти, виступає як об'єкт виробництва, предметом якої є не матеріальний об'єкт, а сама особистість і її розвиток. Тому головною формою виробництва може вважатися навчально-освітня діяльність [6]. Поглиблюють і деталізують цю думку А. Власенко та Т. Іщенко, які виокремлюють студентство як особливу соціальну групу, що формується з різних соціальних утворень суспільства і характеризується особливими умовами життя, праці й побуту, особливою суспільною поведінкою, для якої здобуття знань і підготовка себе до майбутньої роботи в науці, культурі є головним заняттям. Т. Іщенко акцентує увагу на тому факті, що студентство є складовою такої суспільної групи, як молодь, визначаючи, що студентство є особливою групою суспільства, резервом інтелігенції, що об'єднує у своїх лавах молодих людей приблизно однакового віку, освітнього рівня – представників усіх класів, соціальних верств і груп населення [2].

Соціально значущою рисою студентства є також напружений пошук сенсу життя, прагнення до нових ідей. Проте через недостатність життєвого досвіду, поверховість в оцінюванні явищ життя деякі студенти від справедливої критики переходять до критицизму і

навіть до нігілізму. Відповідно до цього студентському віку притаманна низка суперечностей. Психолог Ю. Самарін виділяє такі суперечності студентського віку: між розвитком інтелектуальних і фізичних сил студента і жорстким лімітом часу та економічних можливостей для задоволення збільшених потреб (соціально-психологічна); між прагненням до самостійності у доборі знань і досить жорсткими формами і методами підготовки спеціаліста певного профілю (дидактична); між великою кількістю інформації, що надходять з різних каналів, розширює знання студентів і відсутністю часу, а іноді бажання розумового перероблення, що призводить до поверховості у знаннях і мисленні та вимагає спеціальної роботи викладачів щодо поглиблення знань і вмінь студентів загалом (психолого-педагогічна) [1, с. 96].

Отже, студентство є частиною молоді, її специфічною групою, що характеризується особливими умовами життя, побуту і праці, суспільною поведінкою і психологією, системою ціннісних орієнтацій. Саме в цей період відбувається активне становлення життєвих позицій, визначення майбутніх соціальних ролей, прагнень і громадських переконань. Розвиваючи соціальну мобільність студентів, ми готуємо не тільки майбутніх фахівців, але й сприяємо формуванню свідомих, активних особистостей.

П. Сорокін під соціальною мобільністю розуміє будь-який перехід індивіда з однієї соціальної позиції в іншу [7]. Також визначає два типи мобільності: горизонтальну та вертикальну. Під горизонтальною розуміється перехід індивіда з однієї соціальної групи до іншої, що перебувають на одному і тому ж рівні. Вертикальна соціальна мобільність являє собою переміщення індивіда з одного соціального прошарку до іншого, цей рух регулюється соціальними інститутами, субкультурами, способом життя кожного прошарку.

Прагнення до вертикальної мобільності є прагненням до зміни соціального статусу і отримання доступу до нових перспектив. У студентському житті це проявляється як бажання переходу на старші курси, участь у громадському житті колективу, самоврядуванні ВНЗ, міста, реалізації творчого та наукового потенціалу, продовження навчання в аспірантурі, професійна самореалізація. Вертикальний рух неможливий без достатнього рівня розвитку соціальних якостей, які забезпечують не тільки наявність суспільних знань, умінь і навичок, але й допомагають застосовувати їх на практиці для успішної взаємодії з соціумом.

Одним із чинників сприяння розвитку соціальної мобільності є участь студентів у волонтерській діяльності. На сучасному етапі розвитку нашого суспільства волонтерство є потужним соціально-суспільним рухом, який здатен прийняти на себе частину повноважень державних соціальних установ. Поняття «волонтер» і «волонтерство» є дуже широким.

В основу добровільності покладена здатність однієї людини безкорисливо, у більшості випадків анонімно виконувати роботу на благо інших. Тобто частину часу, енергії, знань, досвіду волонтер витрачає на виконання діяльності, яка приносить користь іншим людям чи суспільству в цілому. Однак, термін «волонтерство» означає передусім діяльність на основі добровільності.

На думку І. Д. Звереві, волонтерський рух – це добродійна робота, яка здійснюється фізичними особами на засадах неприбуткової діяльності, без заробітної плати, без просування по службі, заради добробуту та процвітання спільнот та суспільства в цілому. Людину, яка добровільно надає безоплатну соціальну допомогу та послуги інвалідам, хворим особам та соціальним групам, що опинилися в складній життєвій ситуації, називають волонтером [4, с. 25].

Варто відзначити, що волонтерський рух як соціальне явище можливий тільки у вільному, незалежному, демократичному суспільстві. Служіння суспільству виховує громадянські почуття, а волонтерський рух, зокрема, є оптимальною умовою прояву альтруїзму, гуманності для самореалізації та самовдосконалення людини будь-якого віку.

Волонтерська діяльність є безпосередньо пов'язаною із студентським самоврядуванням як формою підвищення соціальної активності студентських колективів, що забезпечує задоволення молодіжних потреб, сприяє реалізації студентських інтересів, створенню

позитивного середовища спілкування і взаємодії молоді. Неформальна ініціатива студентства чинить значний соціально-виховний вплив на молодь, сприяє розвитку здібностей, вирішенню різноманітних життєвих проблем.

Наше дослідження проводилось на базі Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради. До волонтерської роботи залучались студенти різного віку, різних факультетів, з різним рівнем здоров'я. Організація волонтерської роботи, яка, на нашу думку, здійснювалась у різних формах та відбувалась у різних видах:

- налагодження роботи гуртка "Школа волонтера" (мотивувальні заходи, адаптаційні заняття, заняття з навчання основам соціальної взаємодії з різними соціальними групами тощо);
- робота волонтерського загону (практичні заняття, творчі заняття, заняття з підтримки мотивації, волонтерські заходи тощо);
- тьюторська робота (заняття-знайомства, заняття з рефлексії, бесіди, супровід підопічного у ході волонтерської діяльності тощо).

Таким чином, спочатку забезпечувалась інформаційна та психологічна підготовка студентів до волонтерської роботи, потім їх активне залучення до роботи із різними категоріями населення, що потребують допомоги. Згодом досвідчені студенти-волонтери брали на себе обов'язки тьюторів, що навчають волонтерству початківців.

Особливу увагу ми приділяли підтримці ініціативи студентів створити власну систему самоврядування у волонтерських загонах. Студенти, що мають досвід роботи, розробляли власний алгоритм тьюторської роботи. Проведення практичних занять з організації акцій, роботи форум-театру, флешмобів, новорічних свят здійснювалось силами активних студентів, які методом рівний-рівному мали змогу працювати із молодшокурсниками.

Студентський актив також забезпечував роботу гуртків. Діяльність наукового гуртка, гуртка кіномистецтва і театрального була організована таким чином: на початку навчального року проводилась серія показових заходів з метою залучення студентів молодших курсів до спільної роботи; охочі співпрацювати залучались до роботи гуртка, в якому старші студенти організовували мікрогрупи обміну досвідом. Наприкінці навчального року проводилась серія підсумкових заходів залежно від спрямування гуртка, на яких підбивались підсумки проведеної роботи. Наступного року найуспішніші студенти мали змогу спробувати власні сили у ролі тьюторів.

Аналізуючи волонтерську роботу студентів Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради, ми можемо стверджувати, що ця діяльність позитивно впливає на формування і розвиток таких особистісних характеристик студентів:

- комунікативних умінь, що передбачають володіння культурою спілкування, налагодження контакту, розвиток взаємодії у групі. За цим напрямом нами були проведені уроки толерантності в дитячих садах і школах Харкова з метою надання інформації вихователям і дітям про світ особливих дітей, також в Центрі раннього втручання були проведені ігри з дітьми, що мають особливі потреби, та бесіди з їхніми батьками;
- аналітичних умінь, спрямованих на аналіз процесів, що відбуваються в соціумі, визначення соціальних проблем та пошук шляхів їх вирішення. За цим напрямом нами було розроблено та проведено анкетування студентської молоді, за результатами якого було організовано і проведено низку соціальних акцій і флешмобів;
- організаторських умінь, що мають на меті створення та розвиток офіційної і неофіційної мережі соціальної підтримки молоді, яка опинилась у складних життєвих обставинах, організація допомоги їм. За цим напрямом нами була підготовлена та проведено акції до Нового року "Подаруй другу надію", також наші волонтери активно надають допомогу в соціальних центрах та інтернатних закладах;

– проектувальних умінь, що дозволяють створювати програми діяльності; здійснювати відбір необхідних методів і форм діяльності. За цим напрямом нами було проведено розроблення планування подальшої співпраці з соціальними центрами й іншими волонтерськими організаціям;

– прогностичних умінь, що передбачають прогнозування результатів власної діяльності та реалізації соціальних проектів. За цим напрямом нами було проведено "мозковий штурм", що дозволив визначити зону розвитку та зону найближчого розвитку розроблених проектів.

Хотілося б відзначити що волонтерська діяльність сприяла формуванню в студентів таких якостей: гуманне і толерантне ставлення до оточуючих; креативність і не стандартний підхід у роботі й у спілкуванні; творчість; креативність; комунікабельність та ін. Ці якості можуть забезпечити участь студентів у соціальному, культурному, політичному і громадському житті суспільства і успішний рух в своєму подальшому розвитку.

Висновки з даного дослідження. Таким чином, урахувавши досвід проведеної роботи, можна дійти висновку, що залучення студентської молоді до волонтерської діяльності позитивно впливатиме на формування соціально значущих знань, умінь і навичок, які стануть запорукою розвитку вертикальної соціальної мобільності. У власну чергу, здатність до соціальної мобільності є запорукою розвитку особистості, її соціального становлення і громадської самореалізації.

Література

1. Вітвицька С. Основи педагогіки вищої школи : методичний посібник для студентів магістратури / С. О. Вітвицька. – Київ : Центр навчальної літератури, 2003. – 316 с.
2. Власенко А. С. Некоторые вопросы воспитания студенчества / А. С. Власенко. – М., 1987. – 120 с.
3. Дьяченко М. И. Психологический словарь-справочник / М. И. Дьяченко, Л. А. Кандыбович. – Минск : Харвест, 2004. – 576 с
4. Зверева І. Д. Соціальна робота з людьми з особливими потребами / І. Д. Зверева // Практична психологія та соціальна робота. – № 6. – 2002. – С. 35-50.
5. Петровский А. В. Проблема развития личности с позиций социальной психологии / А. В. Петровский // Вопросы психологии. – № 4 – 1984. – С. 15 – 30.
6. Рубин Б. Студент глазами социолога / Б. Рубин, Ю. Колесников. – Ростов : Изд-во Ростовского университета, 1968. – 276 с.
7. Сорокин П. Человек. Цивилизация. Общество / П. Сорокин. – М., 1992. – 373 с.

М. А. Андреева

СОДЕЙСТВИЕ РАЗВИТИЮ СОЦИАЛЬНОЙ МОБИЛЬНОСТИ СТУДЕНЧЕСКОЙ МОЛОДЕЖИ В ПРОЦЕССЕ ВОЛОНТЕРСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

В статье анализируются возможности организации студенческого волонтерского движения и его влияние на социальную мобильность молодежи. Определяются характеристики социально-возрастной группы "студенческая молодежь", ее характерные черты и противоречия. Дается определение понятию «социальная мобильность», и характеризуется вертикальная и горизонтальная социальная мобильность. Исследуется опыт Коммунального учреждения "Харьковская гуманитарно-педагогическая академия" Харьковского областного совета в содействии развитию социальной мобильности студенчества в процессе волонтерской деятельности.

Ключевые слова: мобильность, социальная мобильность, студенты, волонтерство.

PROMOTING SOCIAL MOBILITY OF STUDENTS IN THE PROCESS OF VOLUNTEERING ACTIVITY

The paper analyzes the possibility of organizing the students' volunteer movement and its impact on social mobility of young people. Determined by the characteristics of the social and age groups, "student youth" are characterized and contradictions are shown. The definition of the concept of "social mobility" is characterized by horizontal and vertical social mobility. The study of the experience of the Public Institution "Kharkiv Humanitarian Pedagogical Academy" of Kharkiv regional council in promoting social mobility of students in the process of volunteering is carried.

Key words: mobility, social mobility, students, volunteering.

УДК 371.315.6.015.378

С. І. Ніколаєнко

ВОЛОНТЕРСЬКА ПРАКТИКА ЯК НЕВІД'ЄМНА СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ ДО РОБОТИ В ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ЦЕНТРАХ

У статті розкрито роль і місце волонтерської практики в процесі професійної підготовки і професійного становлення студентів спеціальності «Соціальна педагогіка». Охарактеризовано основні завдання й форми здійснення волонтерської практики майбутніх соціальних педагогів, її вплив на процес їх професійного становлення; розкрито аспекти широкого залучення студентів до волонтерської роботи у позаурочний час; визначено форми підготовки майбутніх соціальних педагогів до волонтерської діяльності у ролі організаторів волонтерського руху.

Ключові слова: волонтерський рух, волонтер, соціальні педагоги, професійна підготовка, волонтерська практика.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Сучасне суспільство потребує компетентних фахівців, які мають не тільки професійні знання, уміння та навички, але й можуть приймати відповідальні рішення в ситуаціях вибору, схильні до співробітництва, вирізняються мобільністю, динамізмом, конструктивністю, здатністю до адаптації, умінням реалізувати свої творчі здібності. Нинішній розвиток суспільства визначається тенденцією до розбудови соціальної держави, характеризується зростанням соціальних ініціатив, залученням широких верств населення до процесу соціальних перетворень. Волонтерська діяльність – одна із найефективніших форм роботи зі студентами, що є невичерпним джерелом засвоєння загальнолюдських цінностей та норм, належного рівня моральної культури, професійно особистісних якостей, уміння самостійно орієнтуватися в розмаїтті нестандартних ситуацій та здатності самостійно вирішувати ті чи інші питання. Як свідчить європейський досвід, волонтерська діяльність не тільки допомагає, підтримує, стимулює студентів до розроблення соціальних проєктів, реалізації соціальних програм і заходів, а й сприяє соціалізації особистості шляхом залучення до життя суспільства, створює можливості для її самореалізації. На сучасному етапі, коли Україна переживає чергову економічну, політичну кризу, ще більш відчутно визначилися прошарки населення, котрі потребують допомоги. Передусім це безробітні, молоді люди без будь-якого заняття, діти, позбавлені належної уваги з боку батьків є сироти, пенсіонери, інваліди, біженці, вимушені переселенці та інші категорії населення, які опинилися в складних життєвих обставинах.

Реальна соціальна робота з надання допомоги в основному сконцентрована в системі